

Perheen portinvartijat maahanmuuttoa säätelössä

Saara Pellander: *Gatekeepers of the Family: Regulating Family Migration to Finland*. Helsinki: Helsingin yliopisto, 2016, 137 s. (tiivistelmä) sekä 4 artikkelia.

ISBN: 978-951-51-1085-5.

Saara Pellanderin väitöskirja *Gatekeepers of the Family: Regulating Family Migration*

to Finland tarttuu tärkeään ja ajankohtaiseen aiheeseen. Se tarkastelee, miten maahanmuuttopolitiikka tuottaa hyväksyttävän perhe-elämän hierarkioita prosesseissa, joissa perheen ja avioliiton moraaliset ymmärrykset kietoutuvat yhteen maahanmuuton kontrolloimisen tavoitteen kanssa. Tarkastelun kohteena ovat yhtäältä ulkomaalaisten perheenyhdistämisen sääntelylainsäädännössä ja sääntelyn toimeenpano viranomaisten käytännössä sekä toisaalta perheenyhdistämiseen liittyvät ymmärrykset julkisessa puheessa. Väitöskirja koostuu neljästä vertaisarvioidusta artikkelista, joista jokaisella on omat tutkimuskysymyksensä, aineistonsa, metodinsa ja näkökulmansa. Kukin artikkeli on merkittävä itsenäisenä puheenvuoronaan maahanmuuttopolitiikan ja kansalaisuuden tutkimuksen kentällä, mistä kertoo esimerkiksi se, että niihin viitataan säännöllisesti alan tutkimuksessa.

Artikkeleissa käsitellään prosesseja, joissa siirtolaisten perheenyhdistämisen lainsäädännöllisiä rajoituksia oikeutetaan ("Collective Threats and Individual Rights: Political Debates on Marriage Migration to Finland"); kuulumisen ja kulttuurisen kansalaisuuden ehtoja lasten ja vanhusten perhemaahanmuuttoa koskevassa

julkisessa keskustelussa ("Conditions of Cultural Citizenship: Intersections of Gender, Race and Age in Public Debates on Family Migration", yhteisjulkaisu Karina Horstin kanssa); avioliiton ja siihen kuuluvan perhe-elämän oikeudellista määrittymistä "hyväksyttäväksi" Helsingin hallinto-oikeuden ratkaisukäytännössä ("Court Decisions Over Marriage Migration in Finland: A Problem with Transnational Family Ties", yhteisjulkaisu Johanna Leinosen kanssa); sekä maahanmuuttoviranomaisten roolia perhe-elämän arvioijina ja sitä, miten viranomaiset konstruivat yksittäisen tapauksen arvioinnissa normatiivisen kehkeyksen ("An Acceptable Marriage': Marriage Migration and Moral Gatekeeping in Finland").

Tutkimus perustuu laajaan ja monipuoliseen aineistoon, joka sisältää eduskunta-aineistoa, kuten täysistuntojen pöytäkirjoja ja lainvalmisteluaineistoa, Helsingin Sanomien pääkirjoituksia, Helsingin hallinto-oikeuden ratkaisuja sekä maahanmuuttoviranomaisten haastatteluja. Työn lähtökohtana on aiemmasta tutkimuksesta omaksuttu ymmärrys siitä, että perhenormien ja maahanmuuttokontrollin suhde on toisiaan konstituiva. Hyödyntäessään arvioinneissa hyväksyttävää perhe-elämää koskevia arkiymmärryksiä eri toimijat samalla osallistuvat

näiden normatiivisten ymmärrysten tuottamiseen (s. 36).

Tutkimustehtävä jäsennetään kolmen tutkimuskysymyksen avulla. Näistä ensimmäinen on kysymys siitä, mitä risteäviä (*intersecting*) kategorioita tai luokitteluja perhemaahanmuuton sääntely tuottaa ja mitä vaikutuksia näillä on. Toinen tutkimuskysymys koskee sitä, minkälaisia nk. portinvartioinnin prosesseja on sisäänrakennettuna perhemaahanmuuttoa koskevassa julkisessa puheessa ja toimeenpanevien viranomaisten itseymmärryksessä. Portinvartioinnin (*gatekeeping*) käsitteen Pellander ottaa käyttöönsä aiemmasta tutkimuksesta. Hän viittaa sillä sellaiseen rajan määrittelyyn ja ylläpitämiseen prosessiin, jossa oikeudelliset perhe-elämän kategoriat ja määrittelyt yhtäältä perustuvat moraalisiin ymmärryksiin perheestä ja toisaalta tuottavat tällaisia ymmärryksiä sekä hyväksyttävän perhe-elämän rajoja. Kolmantena tutkimuskysymyksenä on, miten maahanmuuttajien perhesuhteita arvioidaan maahanmuuttoprosessissa sukupuolittuneiden käsitysten valossa.

Pellander vastaa asettamaansa tutkimustehtävään ryhmittelemällä tulokset kolmeen temaattiseen alueeseen, joista ensimmäinen koskee riippuvuussuhteita. Riippuvuussuh-

teet voivat olla oleskeluluvan saamisen edellytys tai sen este, ja lisäksi oleskeluluvan ehdot voivat tuottaa riippuvuutta. Perhesuhteita määrittellään osittain sen mukaan, minkälaisessa riippuvuussuhteessa perheenjäsenet ovat toisiinsa. Jotkin riippuvuussuhteet, esimerkiksi riippuvuus toimeentulotuesta, puolestaan estävät oleskeluluvan saantia. Oleskelulupa, jonka jatkumisen edellytys on esimerkiksi avioliitto, synnyttää perheensisäistä riippuvuutta, koska avioero merkitsisi oleskeluluvan perusteen lakkaamista.

Toinen temaattinen alue käsittelee moraalisen portinvartioinnin prosesseja. Samaa sukupuolta olevien parien perheenyhdistämisoikeutta koskevissa julkisissa ja poliittisissa keskusteluissa vuodelta 1999 haluttiin yhtäältä vartioida perhettä määrittäviä moraalikäsitteitä eli sitä, mikä katsottiin hyväksyttäväksi perhe-elämäksi. Tätä käytettiin keinona tuoda esiin perhe-elämää koskevia moraalikäsitteitä, vaikka näillä ei olisikaan suoraa vaikutusta maahanmuuttopolitiikkaan. Toisaalta moraaliset käsitykset toimivat myös ulossulkemisen välineinä päätelyn seuratussa kaavaa ”homoparisuhteet ovat väärin, joten homoparien perheenyhdistäminen on väärin” tai ”ulkomaalaisia homopareja ei voi kohdella suopeammin kuin suomalaisia homopareja”.

Myös ”uhriuttaminen” (*victimization*) on moraalisen portinvartioinnin prosessi. Prosessi toimii siten, että tietyt maahanmuuttajat esitetään erityistä suojelua tarvitsevinä, jolloin luodaan moraalinen imperatiivi reagoida suojelutarkoituksessa (s. 93). Samanaikaisesti tietyt perhemuodot arvioidaan moraalisesti ei-hyväksyttäväksi, koska näiden perhemuotojen nähdään uhriuttavan erityisesti maahanmuuttajanaisia. Pellander käsittelee erityisesti kolmea uhriuttamisen ilmentymää: maahanmuuttajanaisiin kohdistuvaa väkivaltaa, pakkoavioliittoja sekä nuoria ja vanhoja maahanmuuttajia uhreina. Pellander osoittaa, että tietyt etnisyyden, iän ja sukupuolen luokittelut risteävät tuottaen uhripositioita.

Pellanderin mukaan uhriuttaminen palvelee kahta tarkoitusta. Ensinnäkin uhriuttamalla tuotetaan etnisesti määrittyvää toista, minkä avulla pyritään vakiinnuttamaan määrittely siitä, mitä kuuluu suomalaiseen identiteettiin. Tällöin esimerkiksi väkivalta kulttuuristetaan kuulumaan tiettyihin, muihin kulttuureihin, kun taas ”suomalaista” perheväkivaltaa ei selitetä kulttuurisilla tekijöillä. Toisaalta uhriuttaminen määrittelee ongelmaksi ”uhriuden” ja perustelee erityisesti tiukennuksia politiikkaan ratkaisuna ”uhriongelmaan”. Avioliittoon

pakotetut naiset ja ”lapsivai-
mot” sekä ns. ”ankkurilapset”
toimivat voimakkaina visuaali-
sina ongelmakehyksinä, joiden
kautta ”uhrius” määritty on-
gelmaksi. Ongelmakehyksen
kautta moraalinen ongelma
määrittellään ja ruumiillistea-
taan uhriin. Samalla ongelman
laajentaminen ja sensationali-
soiminen legitimoidaan, jolloin
rajoittavat toimenpiteet vaikut-
tavat oikeutetuilta. Uhriuttami-
sen ongelman esiin nostaminen
on tärkeää, koska ilmiö on ajan-
kohtainen eikä rajoitu oleske-
lulupamenettelyihin, vaan il-
menee myös muualla perhettä
koskevassa lainsäädännössä.

Myös avioliittojen aitouden ar-
viointi linkittyy portinvartioi-
miseen. Perhesiteiden arvioin-
ti nojaa teknisiin kategorioihin,
mutta myös käsityksiin siitä,
millaisia ihmissuhteiden tulee
olla, jotta ne olisivat aitoja ja
uskottavia. Pellanderin aineis-
tossa erityisesti tämä arviointi
heijasteli sukupuolittuneita
käsityksiä perhe-elämästä,
hoivasta ja puolisoitten keski-
näisestä vastuunjaosta.

Tutkimustulosten viimeinen te-
maattinen alue koskee hoivaa ja
transnationaalisia perhesuhteita.
Erityisesti iäkkäämpien hen-
kilöiden oleskelulupahakemuksissa ikä ja transnationaaliset
perhe- ja hoivasuhteet kietou-
tuvat yhteen. Iäkkäiden haki-
joiden osalta oli havaittavissa,

että hoivan tarve oli yhtäältä perhesiteen edellytys. Toisaalta avioliittojen aitous asetettiin helposti kyseenalaiseksi hoivatarpeen kautta, erityisesti jos hakijoilla oli sukulaisia Suomessa. Tällöin oleskeluluvan hakemisen ajateltiin tosiasiasa johtuvan hoivan tarpeesta ja halusta asua sukulaisten kanssa.

Pellander osoittaa, että hoiva-suhteita ja oikeutta hoivaan arvioidaan sekä julkisessa keskustelussa että oleskelulupaharkinnassa sukupuolittuneesti, mikä on yhteydessä kulttuurisen kansalaisuuden kysymyksiin. Tutkimuksen aineistossa ns. ”isoäitien tapaukset” nousivat esiin, koska niissä tietynlaiset rodun, iän, sukupuolen ja uskonnon kombinaatiot positoivat naiset myötätunnon arvoisiksi. Isoäidit esitettiin ”yhtenä meistä” - kristittyinä, naisina, ”valkoisina” ja suomalaisten perheiden jäsenenä ja siten oikeutettuina kulttuurisen kansalaisuuden tuomaan yhteiskuntaan kuulumiseen. Hoiva ja sukupuoli kietoutuivat yhteen määrittellen tietyt henkilöt hoivan tarpeessa oleviksi. Lisäksi ”hyvän hoivaajan” määreellä pyrittiin rakentamaan uskottavaa kuvaa perhe-elämästä.

Tutkimus osoittaa, että perhe-maahanmuuton sääntelyssä muodolliset ja epämuodolliset ulossulkemisen jakolinjat muo-

dostavat jatkumon. Molemmat perustuvat samoille oletuksille, diskursseille ja ajatusmalleille, jotka kategorisoivat ja leimaa-vat maahanmuuttajia. Pellander toteaa, että perhemaahanmuuttoon liittyvät hierarkiat ja ulossulkemiset eivät ole ole-massa jossakin rinnakkaisessa, toisten todellisuudessa, vaan ovat osa yhteiskunnan eriyty-miskehitystä. Portinvartiointi onkin olennainen osa yhteis-kunnan sosiaalisia rakenteita ja tiedontuotantoa.

Analyysi olisi saattanut hyötyä siitä, että oikeudellisten katego-rioiden toimintalogiikkaa olisi avattu hieman enemmän. Ky-symys on yhteydessä sekä maa-hanmuuttopolitiikan filosofiseettisiin lähtökohtiin (esim. Joseph Carensin *The Ethics of Immigration*, Oxford University Press 2013) että maahanmuuttoa koskevan lainsäädännön ylikansallisiin aineksiin. Maa-hanmuutto-oikeuden perustavan ja kiistattoman luokkajaon (ns. statussysteemin) eettiset lähtökohdat ovat yhteydessä siihen, miten perhe-elämää maa-hanmuuttokontekstissa mää-ritellään. Maahanmuuton materiaalinen luokkarakenne siis luo pohjan intersektionaalille epätasa-arvolle.

Teoreettisesti kysymys liittyy intersektionaalisen analyysin suhteeseen materiaaliseen luokkarakenteeseen kohdistu-

vaan kritiikkiin. Jos perhesiteen osoittamiseen ei riitä pelkästään asianomaisen oma ilmoitus tai muodollinen seikka (kuten rekisteröity avioliitto, huoltajuus tai sukulaisuussuhde), on sisältöä perhe-elämän määrittelylle haettava jostakin muualta. Tutkimuksen postkolonialistisen lähestymistavan huomioon ottaen on merkittävää, että suuri osa maahanmuuttopolitiikan sisällöstä ja määrittelyistä on neuvoteltu kontekstissa, jossa voimakkaita toimijoita ovat sekä entiset siirtomaavallat että kansallista identiteettiään esi-merkiksi perhearvojen kautta rakentavat uudet EU-jäsenmaat.

Pellanderin väitöskirja on perusteltu ja tärkeä puheenvuoro maahanmuutto- ja hyvinvointivaltiotutkimuksen kentillä. Se kehittää ansiokkaasti intersektionaalisen feminismin käsitteistöä ja foucault’laista valta-analyysiä. Kirjaa voi suositella paitsi ”pakollisena” lukemistona maahanmuuttotutkijoille myös kaikille, jotka pohtivat kysymyksiä siitä, miten monitahoisesti perhe-elämän sääntely tuottaa hierarkioita ja miten valta toimii moraalisten määrittelyjen kautta.

Sanna Mustasaari